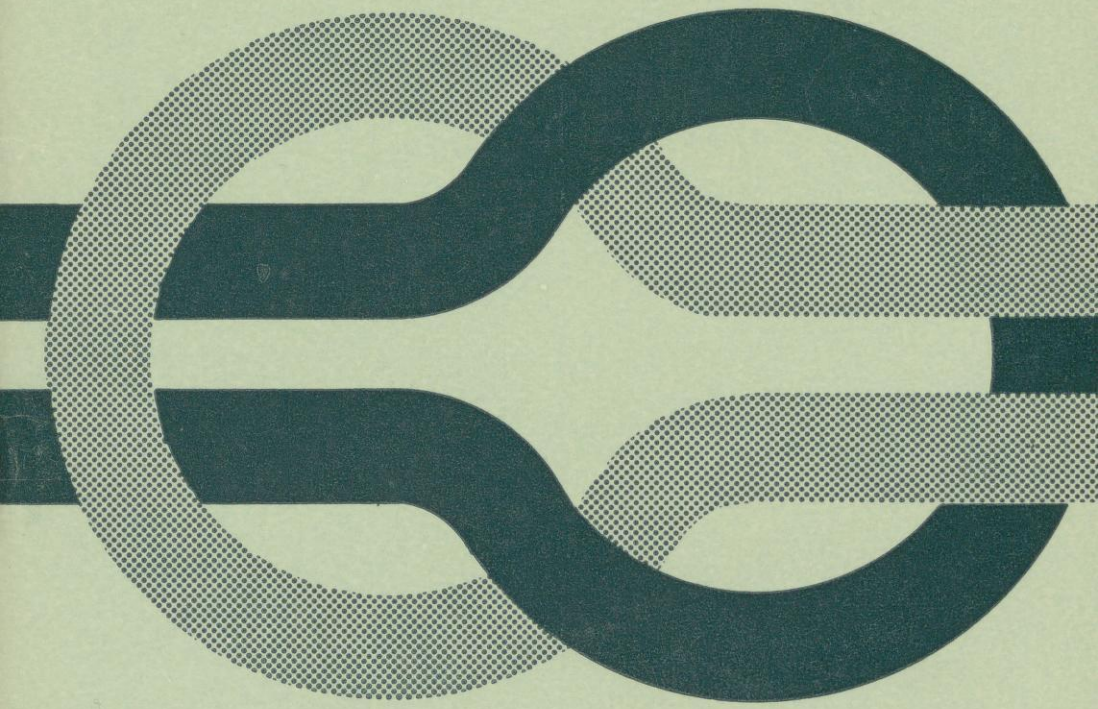
UNIVERSITETSBIBLIOTEKET I OSLO
Aviskontoret

20. årg. - 1974 - Nr. 3

Rapport

SAMORDNINGSRÅDET FOR
ÅNDSSVAKESAKEN I NORGE

Rapport (tidl. Hjertebladet)

UTGIVER: SAMORDNINGSRÅDET FOR ÅNDSSVAKESAKEN I NORGE
SEKRETÆR: ADVOKAT KAARE JØNSBERG, TORGGATEN 10, OSLO 1

Redaktør: Ruth Erlandsen
Redaksjonskomité: — Kari Bredal — Alfhild Hansson — Else Hansson — Knut Werner

Henvendelser angående abonnement og adresseforandringer skjer til forretningsføreren **Gunvor Heier, Postboks 167, 1324 Lysaker.**

Innbetaling for abonnement til **postgirokonto nr. 9473, bankgirokonto nr. 6088.05.01081** eller til forretningsføreren. Bladet kommer med 6 nummer i året. Kontingenten er kr. 15,— pr. år.

Henvendelser ang. annonser og betaling for disse skjer til **Aug. Hanssens Forlag, Ø. Slottsgt. 5, II etg., Oslo 1.** Bankgiro nr. 7001.05.01928.

Manuskripter til «Rapport» sendes redaktør **Ruth Erlandsen, Kirkeveien 44, Oslo 3.**

Følgende organisasjoner er tilsluttet Samordningsrådet for åndssvakesaken i Norge:

Det Norske Diakonforbund
Nasjonalforeningen for Folkehelsen
Norges Bondekvinnelag
Norges Husmorforbund
Norges Røde Kors
Norsk Lærerlag
Norsk Folkehjelp
Norske Kvinners Sanitetsforening
Åndssvakesakens bestyrerforening
Skolestyrerkollegiet ved skoler for psykisk utviklingshemmede
Forbund av pedagogisk personale for psykisk utviklingshemmede

I DETTE NUMMER:

Samordningsrådet som brobygger. Chr. Lohne Knudsen

Byggingen står i stampe. Resolusjon fra årsmøtet

Oppbygging av fagteam. Bjarne Grov

Standard romprogram for daghjem og skole godkjent. Mogens Rasmussen

Ulært personale må få planmessig opplæring. Sjur Børve

Kurs for nyansatte ved Dagsrudheimen

Tvangsmidler — store avdelinger, lite personale

David og Goliat

Nytt fra Samordningsrådet

Chr. Lohne Knudsen blir «bare» overlege

NKS-institusjonene

Landet Rundt

CHR. LOHNE KNUDSEN:

Samordningsrådet som brobygger

Den kommende stortingsmelding om åndssvakeomsorgen — hvis den blir vedtatt — vil ikke forandre forholdene over natten. Den vil understreke og framskynde en prosess som allerede er begynt, som vil ta mange år, og som vil føye seg inn i strukturendringene vi står foran i helse- og sosialsektoren, sa overlege Christopher Lohne Knudsen i åpningsforedraget på Samordningsrådets årsmøte i Bergen 24. mai.

Fra den pedagogiske fasen og senere vernefasen med dens særomsorg og båstenkning, er vi nå på vei inn i den desentraliserte, integrerte omsorg, med krav om samarbeid mellom alle engasjerte instanser. For tredje gang er vi på terskelen til en ny fase, og for tredje gang ser vi mot fremtiden med forventning og entusiasme, sa Statens overlege i psykiatri.

Overlegen bar fram en personlig hilsen fra sosialminister Sonja Ludvigsen som skulle ha holdt åpningsforedraget, men som dessverre hadde sykdomsforfall.

Han så det som sin embetsplikt å være nøytral inntil stortingsmeldingen er lagt fram, men ga likevel uttrykk for tanker han hadde gjort seg under arbeidet med meldingen, både om utviklingen fram til situasjonen i dag, og hvorfor vi trenger en omstrukturering som foreslått av Lossius-utvalget.

Stortingsmeldingen utsatt til høsten

Overlege Lohne Knudsen opplyste at stortingsmeldingen er blitt utsatt til høsten, blant annet fordi Sosialdepartementet har måttet prioritere stortingsmeldingen om sykehusplan og en del andre meldinger og lovforslag, bl.a. om forsøksvirksomhet innen helse- og sosialvesen.

Lossius-utvalgets utredning har vært ute på høring til over et hundre instanser. De siste uttalelser kom mindre enn en måned før årsmøtet i Bergen.

Mange og divergerende synspunkter gjør seg gjeldende i disse uttalelsene, sa overlegen, som la vekt på at også synspunkter fra Samordningsrådets årsmøte ville representere et viktig tilfang i arbeidet med stortingsmeldingen.

Pendelen slo for langt

Pionerenes drøm fra første halvdel av forrige århundre om å kunne

helbrede åndssvakhet ved pedagogiske og medisinske metoder, innledet det vi kan kalle den **pedagogiske** fase.

I Norge ble den første skole for åndssvake åpnet i 1874. Fasen ble påbegynt med entusiasme, men viste seg snart å gi alvorlige tilbakeslag. De svakest fungerende kunne aldri nå «folkeskolens og konfirmasjonens mål». De ble satt utenfor. Pendelen hadde slått for langt.

I 1945 ble omsorgen for de svakest fungerende overført til Sosialdepartementet. Det ble innledningen til det overlegen ville kalle **vernefasen.** Utover i Europa fikk vi de store åpne sentralinstitusjoner med flere tusen plasser. Den norske landsplanen av 1952 var temmelig radikal da den bestemte at sentralhjemmene ikke skulle ha mer enn maksimum 500 klienter.

Igjen fikk vi en periode med entusiasme, sa Lohne Knudsen. Staten ba om støtte fra frivillige organisasjoner, og disse la ned et imponerende arbeid gjennom Samordningsrådet for åndssvakesaken. Sentralinstitusjonene skulle danne ryggraden og sentret for omsorgen i hvert område. Senere ble kursen mer lagt over mot de mindre hjem og daghjemmene.

Fra 1966 har sentralinstitusjonenes kapasitet bare økt med noe under 10 prosent, de mindre hjem med ca. 20 prosent, mens tallet på klienter i daghjem, dagplassering og vernede verksteder økte med 150 prosent.

Bort fra særomsorg

Tross denne bevisste kursendring har pånytt pendelen slått for langt ut — til motsatt side. Reaksjonen mot vernefasen og særomsorgen kom til uttrykk i Blomutvalgets innstilling av 1970 og en rekke andre utredninger innen helsestellet og i skoleverket. Samtidig er det en klar tendens til å flytte ansvaret fra staten til fylkene og videre ned til primærkommunene.

— Vi er nå på full fart ut av vernefasen med dens båstenkning og inn i det vi kan kalle den sosiale fase eller **integrasjonsfasen.** I denne situasjon er det gledelig og fortjenstfullt at Lossius-utvalgets utredning har tatt den fulle konsekvens av denne utvikling og nytenkning. Den har også i sterk grad trukket foreldrene inn som stedfortredere for sine barn, og som medarbeidere, ja for så vidt også som klienter.

En viktig brikke

Lossius-utredningen kom på det rette tidspunkt som den første utredning om de funksjonshemmedes plass i de nye retningslinjer og det nye system som bryter seg fram på det sosiale, pedagogiske og medisinske område. Derfor blir utredningen en viktig brikke i den spennende mosaikk som skal legges til rette i årene som kommer.

Men det er mange brikker, og det vil ta tid å gjennomøre intensjonene. Her er det ikke tale om en revolusjon, men en evolusjon, fortsatte overlegen. Lossius-utvalgets har tatt vare på det som er verdifullt

Samordningsrådets årsmøte foregikk i bergensk solskinn mellom studentbyen Fantofts betongmassiver. Fra venstre møtets danske gjest Lis Hammild fra Landsforeningen Evnesvages Vel, vertskapet Odd Meyer Lampe og Brynjulf Bertelsen, Samordningsrådets sekretær Kaare Jønsberg, formannen bestyrer Gunnar Brekke, fru Borgny Knudsen fra Bergen kommune, generalsekretær Sigurd Gohli i Norsk Forbund for psykisk utviklingshemmede, statens overlege i psykiatri Chr. Lohne Knudsen og fylkeslege Knut Engerdal.

både fra den pedagogiske fase og vernefasen, slik at det blir kontinuitet i utviklingen. La oss håpe at det avbalanserte i utredningen kan motvirke at pendelen for tredje gang svinger for langt.

Men uten at ressursene stilles til disposisjon kommer vi ikke langt med lover og retningslinjer. Landsplanen av 1952 fikk aldri helt stå sin prøve og ble aldri tilfredsstillende gjennomført fordi ressursene var for knappe.

Samme skjebne vil den nye orienteringen lide hvis ikke ressursene stilles til disposisjon for investeringer, fullverdig personale og lønnsforhold som gjør omsorgen tiltrekkende. Videre forutsetter det vilje og evne til forpliktende samarbeid mellom en rekke instanser og personer. Det er erfaringsmessig ikke nordmenns sterkeste side.

I den pedagogiske fasen lå ansvaret på staten. I vernefasen overdro staten en del av initiativet til de frivillige organisasjoner, representert gjennom Samordningsrådet for åndssvakesaken. Sykehusloven av 1969 flyttet ansvaret til fylkene, og Lossius-utvalget foreslår at det primære ansvaret legges på kommunene.

Mektig pressgruppe — med nye oppgaver

Har da Samordningsrådet og dets tilsluttede organisasjoner i denne situasjon tapt sin eksistens-berettigelse?

Nei, så avgjort ikke, selv om roret kanskje må legges om noen grader. Tidligere utøvet Samordningsrådet sitt mektige press mot staten, den mektigste pressgruppe jeg har erfart i mitt arbeid. Nå må presset

Byggingen står i stampe

«De fem fete år» må forlenges, ba årsmøtet

— Institusjonene for psykisk utviklingshemmede er i dag så sterkt underbemannet at vi i virkeligheten sløser med våre ressurser, sa formannen i Samordningsrådet, bestyrer Gunnar Brekke til journalistene som var tilstede på årsmøtet i Bergen 24. og 25. mai.

— Vi blir lammet i vårt behandlingsopplegg, og pasienter og elever får ikke utviklet sine muligheter til å bli selvhjulpne på grunn av den knappe bemanning på avdelingene.

Under åpningsmøtet kom formannen med kritiske synspunkter på myndighetenes holdning til finansiering, planlegging og godkjenning av nye anlegg. Vi ser behovet for en betydelig modernisering og nedbygging av de store institusjonene for å gjøre tilværelsen mer meningsfylt for våre klienter. Men her har vi følelsen av å stange hodet mot muren, sa Brekke.

— Det er nytteløst å snakke om nedbygging av sentralhjemmene uten samtidig å vise vilje til å skape små institusjoner og lokale service-tiltak.

Skape en opinion som krever endringer

— Moteordet integrering har ingen mening hvis man utelukker de som er for sterkt tilbakestående til

---

legges på de nye organer som er tillagt ansvaret — fylkene og primærkommunene.

Stortinget har gitt sin fulle tilslutning til sosialkomitéens ønske om fortsatt innsats fra de frivillige organisasjoner i positivt samarbeid med de offentlige myndigheter. Det er rik plass for Samordningsrådet og dets tilsluttede organisasjoner i den videre utbygging av omsorgen etter retningslinjene som blir lagt i stortingsmeldingen.

I den forbindelse bør det legges avgjørende vekt på et intimt samarbeid med representanter for brukerne, altså foreldre og andre pårørende. Her har vi kanskje den viktigste bro over til foreldreorganisasjonene. En bro som begynte som en klopp og som nå er ganske solid tømret, ikke minst gjennom samarbeidsutvalgets gode og aktive innsats.

Denne broen bør i fremtiden bli bred som en motorvei, sa overlege Lohne Knudsen til slutt i sitt foredrag. Da vil også arbeidet lykkes med å gi de psykisk utviklingshemmede de samme fulle rettigheter og utviklingsmuligheter som andre samfunnsborgere.

Konsentrasjon ved styrebordet: Samordningsrådets formann Gunnar Brekke (t.v.) og årsmøtets rutinerte dirigent, Kjell Henrik Henriksen.

å bli integrert i snever betydning av ordet, sa formannen. En viktig oppgave for Samordningsrådet i tiden fremover blir å stimulere til debatt om problemene og å markere seg som et sosialpolitisk pressorgan. — Vi må bidra til å skape en opinion som krever endringer, sa Brekke.

Årsmøtets eneste resolusjon til myndighetene var en ny innstendig henstilling om å få forlenget «de fem fete år» for finansiering av byggeprosjekter.

Fylkenes helseplaner forsinker

— Byggeprosjekter innenfor helsevernet for psykisk utviklingshemmede har for en stor del stått i stampe i påvente av godkjenning av fylkenes helseplaner, som har tatt lengre tid enn beregnet, heter det i henstillingen. Den er sendt Sosialdepartementet, Regjeringen og stortingets sosialkomité.

Årsmøtet ber om å få forlenget overgangsbestemmelsene i sykehusloven utover utgangen av 1975. Samordningsrådet minner om at det ikke har fått svar på resolusjonen om samme sak på årsmøtet i fjor.

Det var omlag 70 utsendinger til årsmøtet, og verstskapet, Bergen og Hordaland støttelag for psykisk utviklingshemmede, hadde sørget for et utmerket arrangement på Fantoft sommerhotell.

Formannen Brynjulf Bertelsen ønsket velkommen på støttelagets vegne, og formannen i Bergen sosialstyre, Borgny Knudsen brakte velkomsthilsen fra Bergen kommune. Fru Knudsen var også vertinne ved festmiddagen (laks og jordbær!) som Hordaland fylke og Bergen kommune ga for årsmøtedeltakerne.

«En desentralisert omsorg» var årsmøtets tema. I dette nummer av Rapport har vi særlig tatt for oss

BJARNE GROV:

Oppbygging av fagteam og nedbygging av sentralhjem

1. Rådgivning til lokale instanser/faglig service/ fagteam på fylkesplanet (områdeplanet) funksjonsfordeling/ansvarsforhold.

Eg er beden om å innleia til diskusjon om ein del uklare problemområder der eg ikkje kan seiast å vera spesialist. I denne samanheng er det nødvendig å understreka at det eg vil leggja fram, naturligvis har sin bakgrunn i den erfaring **vi** har med desse problem sett frå vår sentralinstitusjon (Klæbu).

Dermed skulle det vera sagt at dette ikkje treng å ha vidtrekkande almengyldig verknad for andre institusjonar ut frå den erkjenning at det ikkje finnest to like institusjonar i dette land. At det er slik, har samanheng med ei rekke faktorar, så som ulik utdanningsmessig bakgrunn i leiarskiktet frå institusjon til institusjon, storleiken på institusjonen, geografisk beliggenhet, etablerte omsorgsformer utanfor sentralinstitusjonen, aldersfordeling og funksjonsnivå i klientellet o.s.b.

Eg trur det er litt viktig å understreka at vi gjensidig må visa respekt for einannan når det gjeld det mønster kvar enkelt institusjon frambyr, og ikkje gi ein dom over kvaliteten i omsorgstilbudet ut frå ein enkelt faktor som t.d. antall lærarstillingar ved institusjonsskolen. Forbausende ofte har eg møtt dette som trumfesset som har både

---

de tre hovedinnleggene om de praktiske konsekvenser av en slik desentralisering.

De er alle noe forkortet, og mest har det gått ut over overlege Mogens Rasmussens interessante presentasjon av standardløsninger for daghjem og skole. Det er dessverre ikke mulig å gjengi skisser og tegninger, og heller ikke beskrive alle aktuelle alternativer. Men artikkelen gir forhåpentlig mersmak, og interesserte kan be om nærmere opplysninger i Helsedirektoratet.

Områdeoverlege Ole Petter Lossius tok for seg idé og utbyggingsprinsipp for en desentralisert omsorg, og noen av hans tanker vil vi komme tilbake til i neste nummer av Rapport. Det gjelder også endel annet stoff i forbindelse med årsmøtet i Bergen.

vore innleiing og avslutning på debattar om totale omsorgsformar.

Når ein omsorg som har vore lagt opp etter sentralistiske utbyggingsprinsipper, skal nedbyggast og nærmest snus på hovudet, er det klårt at dette vil føra til mange arbeidsoppgaver for dei som utgjer den faglege staben ved den sentrale institusjon.

Todelt leiing

I vårt område er det lagt opp til nedbygging av sentralinstitusjonen, og dermed oppbygging etter eit desentralisert, integrert prinsipp.

Ved vår institusjon har vi i snart eitt år hatt ei todelt leiing av instiusjonen. På den eine sida økonomisk /administrativ seksjon, på den andre sida ein fagleg seksjon med ein fagleg leiar valt for to år av og mellom fagteamets medlemmer.

Dette fagteamet består av: Forstandar, overpleiar, lege, sosialkonsulent og skolestyrar. Sistnevnte har konsultativ status i fagteamet.

Fagteamet har ansvaret for koordinering og styring av den samla behandlingsmessige delen av institusjonens virksomhet, både internt på institusjonen og utad i området. Teamet skal gi prinsippielle retningsliner for utøving av omsorgsformer og føre kontroll med den pleie, behandling og opplæring som blir gitt.

Eit interessant spørsmål i denne samanheng er kva for fagperson som skal leia fagteamet. Spørsmålet kan nok besvarast frå ulike kriterier, og den enkelte vil vel plassere hovedtyngden enten på utdanning, erfaring eller dyktighet i det å leia ei ulikt samansett gruppe fagfolk. Den som i utgangspunktet er sett utafor her er skolestyraren p.g. a. hans formelle og administrative tilknyting.

For min eigen part vil eg i val av leiar sjå mest på erfaring frå omsorgsarbeid, evnen til å sjå heilskapen i omsorgstilboda og evne til samarbeid framfor utdaningsbakgrunn. Vårt fagteam vert f.t. leia av person med sosionomutdaning.

Samarbeid med ulik bakgrunn

Dei fagpersonar som enkeltvis utgjer vårt fagteam, har ganske ulik utdaningsbakgrunn — og utdaningsstatus. Åndssvakeomsorgen som fagfelt er då også eit svært samansett — og derved vanskeleg definerbart fagområde. Eg trur ikkje vi så lett kan koma fram til klare definisjonar på kva vårt fag er, men heller først som sist erkjenna at heile omsorgen er samansett av ei rekke fagområde så som medisin, psykologi, psykiatri, pedagogikk, sosial- og familiekunnskap, arbeidsterapi og attføring.

Eg trur det er viktig å slå fast at alt dette er **samavirkande fagfelt** i vårt arbeid, og at det er berre for kortare tidsrom i den enkelte klients tilvære at **eitt** eller **få** av desse fagfelt er hovuddominerande.

Vi veit at det har vore skiftande syn på hva som til ei kvar tid har vore «moderne» åndssvakeomsorgs

målsetting og innhald. Ikkje minst har det tiåret som er gått, hatt sterk tendens i retning av pedagogisk vektlegging.

Etter mi meining er vi no i ferd med å få eit meir balansert syn på det heile att. Ein viktig faktor her er den fleirfaglege leiingsmodell ein legg opp til når ein set saman tverrfaglege grupper som **i fellesskap** utøver aktuelle omsorgsformer.

Til lokale instanser

Så litt om dei rådgiingsoppgaver fagteamet har vis a vis lokale instanser.

Kva for lokale instanser er aktuelle i denne samanheng?

Distriktslege/helsesøster, skolevesen, sosialetaten, arbeidsformidling, bedrifter, foreldreforeninger og den enkelte familie.

Fagteamet har i den seinare tid vore sterkt oppteken av **behovsanalyser.** Dette p.g.a. den planlagte desentralisering som skal 1) føre til nedtrapping av sentralinstitusjonen, og 2) gi omsorgstilbud til heimeverande psykisk utviklingshemma.

I dette arbeidet har ein avgjerande nytte av god kontakt med den lokale helse-, sosial- og skoleetat.

Ved nyetablering av regionale/lokale institusjonar kjem fagteamet inn i alle faser og gir råd om utforming, bemanning, kva for funksjonar institusjonen skal ha, kva for klientgrupper som skal inn i institusjonen o.l. Fagteamet har også rett til å gi innstilling ved tilsetting i leiande stillingar ved desse institusjonane. Videre skal det samarbeide med lokale foreldreforeningar.

Rådgiing til heimen og lokalt skole-sosialkontor på grunnlag av observasjon ved sentralinstitusjon har etterkvart utvikla seg til ei svært viktig del av totaltilbudet. Institusjonen gjennomførar kontinerlig 3 måneders observasjonsperiodar. Her synes vi å ha gjort gode erfaringar med at alle impliserte partar etter endt observasjonsperiode er med i den totalvurdering som munnar ut i eit råd.

Første møte på lekotek

Lekotek-service er ein del av det utadretta teamarbeidet. Dette er ofte den primære instans som klient og familie kjem i kontakt med ved institusjonen. Denne situasjonen er for foresatte og klient ein mild form for førstegangs-møte og virkar svært lite truande. Fordelen ved å ha lekotek-tenesta knytt til fagteamet er at foresatte gjennom lekotekaren kan få informasjon fram til andre i fagteamet som dei ønskjer kontakt med.

Rådgiing om vanlig oppdragelsesspørsmål til familien er nok eit område som er både vanskeleg og særdeles viktig. Her ventar eigentleg kjempeoppgaver og det ville vera ukorrekt å seie at dette har vi løyst.

Foredrags-, kurs- og seminar og opplysningsvirksomhet til lokale instanser ser det ut for ikkje å finnast noko metningspunkt for. At fagteamet her må vera med, skulle vera sjølvsagt.

MOGENS RASMUSSEN:

Standard romprogram for daghjem og skole godkjent

2. Utforming av anlegg. Standardløsninger/standardmodeller. Planleggings- og godkjenningsprosedyrer/ kostnadsrammer og økonomiske forhold.

Tanken om å lage et felles standard-romprogram for daginstitusjoner og mindre internater er neppe ny og særlig original. Ikke desto mindre har slike tanker vært realisert i svært få tilfelle. (Vårdal-Lunde.) Det er opplagt et stort behov til stede også for flere alternativer, og ikke minst fleksible løsninger tilpasset etter behovet for forskjellige størrelser.

I Møre og Romsdal sto man overfor å skulle realisere en større utbygging av daghjem, skole, kombinert med små internater. Tanken på å forsøke å legge opp til et standard program var nærliggende, evt. kombinert med samarbeid med ferdighusfabrikker.

I mars 1973 ble et utvalg på 4 personer nedsatt, (daghjemsbestyrerne Brynhild Rosbach, Lykkebo, Kristiansund N. og Lillian Tomren, Fagerli, Ålesund, byggeleder Ivar Thorvik, bygge- og vedlikeholdsavdelingen i Møre og Romsdal fylke, og områdeoverlege Mogens Rasmussen, Møre og Romsdal).

Utvalget utarbeidet et program som senere har vært grundig bearbeidet på flere hold. Flere skolefolk har uttalt seg og bidratt med flere gode idéer. Et seminar for personalet i Sogn og Fjordane, Møre og Romsdal og Sør-Trøndelag, sommeren 1973 hadde det på sitt program.

Standardprogrammet er behandlet i fylkets plannemnd for utbygging av Helsevern for psykisk utviklingshemmede og godkjent der.

Deretter har sjukehussjefen i Møre og Romsdal oversendt det til departementene til godkjenning. Her er det behandlet i Helsedirektoratet, Sosialdepartementet, — Kontor for hjelpeundervisning, Kirke- og Undervisningsdepartementet, og Kontor for daghjem, Forbruker- og Administrasjonsdepartementet.

I skriv av 6. mars 1974 fra Helsedirektoratet foreligger godkjenning til å bruke dette program som grunnlag for videre planleggingsarbeid med enkelte prosjekter for

psykisk utviklingshemmede (I Møre og Romsdal).

Daghjem og skole smeltet sammen

Romprogrammet skal dekke behov for dagsenter og skole i de forskjellige regioner. En har bevisst forsøkt å nå frem til en løsning som skulle gi et samlet integrert tilbud, såvel opplæring og behandling som «et sted å være».

Dette betyr at en tilstreber en sammensmelting av «daghjemstilbud» og «skole», altså at «helsepersonell» og «skolepersonell» arbeider intimt sammen i hver gruppe.

Dette ut fra den erfaring at det ikke er mulig skarpt å skjelne mellom behandling og opplæring for et slikt klientell, og ut fra den erfaring at dette er en sak hvor skolen og helsevesenet må tverrfaglig samarbeide. Den ene kan ikke alene løse oppgaven.

En har først delt klientellet opp i aldersgrupper:

1) 0— 3 år
2) 4— 6 år
3) 7—12 år
4) 13—18 år
5) over 18 år

For hver gruppe har en prøvet å fastsette en rimelig gruppestørrelse, som likevel ikke bør være rigid og fastlåst:

A 1) 0— 3 år: 5—6 klienter
2) 4— 6 år: 5—8 klienter
B 3) 7—12 år: 6—8 klienter
4) 13—18 år: 6—8 klienter
C 5) over 18 år: 10—12—16 klienter.

For hver av disse grupper har en så prøvet å fastlegge et romprogram spesielt for gruppene, og deretter sett på hva det trengtes i et fellesanlegg ut over det. Man har altså prøvet å lage en slags byggeklossmodell.

Man kom til at gruppene 2, 3 og 4 **hver for seg** kunne bruke **samme** romprogram. Dvs. at en forenklet kun opererer med 3 forskjellige romprogram + fellesanlegg, type A, B, C og D + E (kroppsøvingsanlegg).

De oppsatte romprogram er nettoareal.

I Statens branninspeksjon ble det opplyst at hvis en kunne holde seg under 800 m² pr. enhet, ville dette bety besparelser i branntekniske henseende. Det er påbudt brannmur for hver 400 m².

Eksempel på romprogram

Aldersgruppe 1)	**alder**	**antall**
	0—3 år	5—6
Type A: Kombinert aktivitets- og hvilerom 20 m² + 10 m² (I aktivitetsrommet inkl. melkekjøkken i form av en benk.)		30 m²
Stellerom, bad, WC		8 m²
Ammerom		6 m²
Lager		6 m²
Garderobe		
		50 m²

Tre foredragsholdere tok for seg de praktiske konsekvenser av en desentralisrt omsorg, fra venstre skolestyrer Bjarne Grov, Klæbu, områdeoverlege Mogens Rasmussen, Molde, og sykehussjef Sjur Børve, Trondheim.

Betjeningsbehovet for åtte klienter

Dette vil selvfølgelig variere med klientellets art og også med hvor mange enheter man oppfører, slik at hvis man f.eks. har 2, 3 eller 4 x 8, vil disse kunne ledes under ett. Likeså hvis en legger en eller to enheter nær et dagsenter, kan disse ha felles ledelse med dagsenteret.

Da disse faktorer kan variere fra sted til sted, vil jeg her konsentrere meg om behovet for rent «avdelingspersonale».

Her er det et vidt register å spille på. Man kan ha et klientell som bare av og til trenger hjelp, tilsyn og noe støtte i den daglige husholdning til matlaging, rengjøring og vask. Behovet blir ca. 1—2 personer.

Hvis en derimot har et behandlingstrengende klientell, med behov for konstanst 24 timers vakt, kan en regne ut at minimum for å opprettholde en turnus er ca. 6 personer.

For spesielt vanskelige klienter hvor det må være 3 på post om dagen og fast nattevakt, trenger en ca. 10—11 personer. Her vil en ha fordel av å kunne dele gruppen i to à 4 klienter, da det må antas at den mindre gruppe skaffer færre problemer.

Man kan anføre at dette er et meget høyt tall for betjening, og at dette vil falle svært dyrt ut. Til dette er å si at det kan være særdeles god økonomi å konsentrere en intens terapi gjennom en viss tid for å oppnå store besparelser senere. F. eks. kan man tenke seg at hvis man kan trene og opplære et barn til å spise selv, kle på seg, holde seg ren og i det hele tatt oppnå en viss autonomi, vil dette bety store besparelser senere. Det vil kunne gjøres opp i adskillige årsverk.

Små avdelinger er i det hele en bedre løsning både arbeidsmessig, menneskelig og økonomisk.

SJUR BØRVE:

Ulært personale må få planmessig opplæring

3. Bemanningsforhold — Personalrekruttering — Intern opplæring av helsepersonell innen et fylke.

Bare 20 prosent av pleiepersonalet i en av våre sentralinstitusjoner fyller kravene til utdannelse. Blant det såkalt ulærte personale er det en urovekkende bevegelse — 50—60 prosent skiftes ut i løpet av et år.

Neppe noe arbeidsfelt innenfor helsesektoren har vært så avhengig av å benytte «ufaglært» arbeidskraft som omsorgen for psykisk utviklingshemmede. Omsorgen synes generelt å ha «dårlig ord» på seg i rekrutteringssammenheng. Dette er sannsynligvis historisk betinget, og det er grunn til å rette en takk til de medarbeidere som har gjort omsorgen til sin arbeidsplass for livet, og som forsøker å gjøre det best mulige ut av den vanskelige situasjon med stadig skifte av medarbeidere på deres arbeidsplas.

Rekrutteringssvikten synes vesentlig å gjøre seg gjeldende på faglig toppsjikt innenfor gruppene sykepleiere, vernepleiere, psykologer og leger. Det synes som om en er kommet inn i en «sirkelbetont» årsakssammenheng. Et på forhånd svakt faglig miljø appellerer lite til utdannet helsepersonale. Derved vanskeliggjøres oppbygging av et sterkt faglig miljø, som igjen i sin tur influerer på den faglige og medisinske service i avdelingene.

Innenfor gruppene spesialpersonale og legepersonale fyller bare halvparten kravene til kvalifikasjoner. Ved de øvrige helseinstitusjoner i samme fylke ligger det noe gunstigere an enn ved sentralinstitusjonen for psykisk utviklingshemmede. Vi kan spørre om diskusjonsbølgene og resolusjoner fra forskjellig hold som har interesse av en moderne omsorg, har skremt bort gruppene av fagfolk.

Har vi mistet sykepleieren fordi vi i diskusjonen har fremhevet at sykepleieren ikke er den vi trenger for å løse alle oppgaver?

Har vi skjøvet fra oss mulighetene til å få en spesialutdannet sykepleier med spesialitet psykiatrisk sykepleie fordi en har vært så opptatt av å diskutere behovet for vernepleiere?

Har vi mistet leger fordi en i kravet for å bedre forholdene for de psykisk utviklingshemmede — i kjølvannet av resolusjoner og meninger — har markert den enda sterkere som særomsorg?

Har en oppnådd en viss likegyldighet fra leger i almenpraksis, fra barneleger i og utenfor sykehus fordi en har vært så opptatt av å kjempe for å få egne områdeoverlegestillinger bibeholdt?

Bunnen ennå ikke nådd

Jeg vil ikke legge skjul på at jeg for min del er meget bekymret for rekrutteringsmulighetene og er engstelig for at vi kanskje ennå ikke har nådd bunnen av den bølgedal vi er inne i.

Krisen i vårt helsevesen vil i de nærmeste årene ikke være mangel på penger, men mangel på personell. Jeg er engstelig for at helsevesenet vil tape i konkurransen om arbeidskraft.

Fylkenes helseplaner opererer med et behov på ca. 50 000 stillinger fram til 1980. Det er grunn til å anta at helsesektoren neppe kan regne med mer enn 10 prosent av årstilveksten av ny arbeidskraft, slik at helsevesenet neppe kan få mer enn 10 000 arbeidstakere fram til 1980. Helsevern for psykisk utviklingshemmede — som før har tapt i konkurransen om penger og personell — kan komme til å tape enda mer etter hvert som konkurransen om personellet øker.

Bedre å være hjemme

Det er med stor uro jeg ser på at vi må basere meget av vår omsorg på ulært personale. At 50 til 60 prosent av dem slutter innen ett år, er meget bekymringsfullt. Settes disse folkene i arbeid uten noen som helst instruksjon? Hvordan er deres holdning til klientene? Er et institusjonsarbeid i en slik situasjon overhodet noen forbedring i forhold til det som kunne tilrettelegges i hjemmet hvis en var tvunget til det?

Skal vi kunne bedre omsorgens anseelse og rekrutteringsmuligheter, er det nødvendig å skape en klar, målrettet plan for omsorgen og samtidig fjerne forestillingen om at dette skal være en særomsorg. Det er nødvendig å trekke faglige tjenester fra helsevesen, skolevesen og sosialvesen og gi den psykisk utviklingshemme tilbud fra de samme organer som er opprettet for å betjene de andre borgere i samfunnet

Det er nødvendig å skape en hensiktsmessig organisasjon og etablere introduksjons-, opplærings- og oppfølgingsrutiner for alle personalkategorier. Det er nødvendig å etablere samarbeidsforhold med åpenhet — ikke minst fra omsorgen selv. Rekrutteringspolitikken må aktiviseres. Det må skapes tillit til at det ikke er noen forskjell i den personalpolitikk som utøves innenfor denne sektor i forhold til andre sektorer i offentlig virksomhet.

Egne undervisningsledere ved institusjonene

Det kan kanskje være nyttig å se hvordan disse ting løses i andre sektorer innen helsevesenet. Ved Regionsykehuset i Trondheim har

Drikk

TETLEY TE

ALL FYSIKALSK BEHANDLING
Også i hjemmene
LILLEMOR JENSEN
Bestumveien 61 — Telefon 55 93 05
Statsaut. sykegymnast

GRORUD BOK & PAPIR
Bergensvn. 8 - Tlf. 25 38 76 - Grorud
Bøker - Papir - Skrivesaker

SØGAARD VARETREKK
Postboks 55 — 3109 Lofts-Eik
Telefon Tønsberg 16 011

THOROLF KRISTIANSEN
Kjøtt — Fisk — Kolonial
Åsheim - Ås
Telefoner: Ås 16 - 154 - 371
Vel assortert i dagligvarer

BRUK SPESIALISTEN!
All slags sandblåsing av glass, møbler og metaller — 25 års erfaring
TRYGVE ORFJELL
Normannsgt. 31. - Oslo - Tlf. 68 45 70

GULSKOGEN GARTNERI
Snitt Blomster
Gulskogen Telefon 83 35 80
Blomster til alle anledninger

MASCOT
Tobakk — Frukt — Sjokolade
ved Hotell Vic
PORSGRUNN

BRØDR. HANSEN SANDTAK
Tollnes pr. Porsgrunn - Tlf. 51 246

TERMOSTATER
MÅLEAPPARATER
REGISTRERPAPIR
SOLBERG & ANDERSEN A/S
Brynsveien 5 - OSLO 6 - Tlf. 20 82 12

ROBERT VARPE TREVAREFABRIKK
Teie — Telefon Tønsberg 21 3 45

MOBIL TALURITLÅS OG SPEILVERKSTED A/S
Chr. Smithsgt. 14 — Tlf. 83 26 94
DRAMMEN

TORØD DAGLIGVARE
Kjeld Hansen
Ass. Landhandel
Torød — Telefon Tønsberg 22 360

A. TORP
Regnskapskontor
Tlf. 21 74 85

FOLLO KJØTT OG SPEKEMAT A/S
Oppegård
Kjøtt - Flesk - Pølsevarer og grønnsaker
Telefon 80 31 45

man en personalsirkulasjon som løper opp i mange hundre pr. år. Både den kvalifiserte og ukvalifiserte arbeidskraft har behov for opplæring. Denne kan inndeles i 3 hovedgrupper: Grunnutdannelse, etterutdannelse i tilknytning til stilligen, og videreutdannelse, som tar sikte på å kvalifisere en tilsatt til mer krevende oppgaver.

Grunnutdannelsen forutsettes normalt å være tilegnet før tilsettingen, men selv utdannet personell må gjøres kjent med sin nye arbeidsplass, målsetting, arbeidsrutiner, alminnelige regler for opptreden osv.

Utvikling og opplæring av de tilsatte skjer primært gjennom de daglige oppgaver og gjøremål, tildeling av ansvar, engasjement, informasjon m.v. I tillegg kommer opplæring i form av kurser, seminarer osv. Utvikling og opplæring av de tilsatte er primært en oppgave for lederne og avdelingen. Sykehuset har en hovedkomité for undervisning, og en undervisningsleder som er sekretær for hovedkomitéen. Hovedkomitéen oppnevner nødvendige fagutvalg innen hvert funksjonsområde.

Mork-utvalg II foreslår bl.a. at store institusjoner bør ha undervisningsleder i fulldags stilling. Ved mindre institusjoner kan stillingen kombineres med andre gjøremål, eventuelt kan flere små institusjoner ha felles undervisningsleder for personellet. Veiledende utdaningsråd og evt. fagråd kan også oppnevnes for den enkelte institusjon etter behov.

KURS FOR NYANSATTE VED DAGSRUDHEIMEN

Omsorgen for psykisk utviklingshemmede har utvilsomt grunn til å føle seg truffet av sykehussjef Sjur Børves foredrag. Men sentralhjemmene kommer etter. I siste nummer av «Hilsen fra Dagsrudheimen» leser vi at en kurskomité med fritidsleder Amund Sperrud som formann arbeider med et innføringskurs for nyansatte.

Kurset er på 14 timer og vil ta for seg en generell innføring om Dagsrudheimen, en kort innføring i hva psykisk utviklingshemning er, sykdomslære, medikamentlære, hygiene, rapportskriving og observasjon. Videre vil kurset gi orientering om yrkesetikk, taushetsløfte, foreldrekontakt og kursvirksomhet. Kursdeltakerne blir med på omvisning med kort orientering fra hvert arbeidssted i sentralinstitusjonen.

I tillegg til innføringskurset er det lagt opp til avdelingskurs, hvor en legger vekt på emner som det er behov for i den enkelte avdeling. To slike kurs er holdt, og hovedvekten er lagt på lek og aktivisering, psykologi, førstehjelp, medikamentlære og hygiene.

I den senere tid har det vært behov for kurs i de døves tegnspråk, og det er nettopp avsluttet et slikt kurs med 20 deltakere.

Videre har kursvirksomheten ved Dagsrudheimen følgende kurstilbud i tiden fremover: Kurs i ADL-trening, aktivisering, førstehjelpskurs, medikamentlære.

A/S BUSSTRAFIKK
SKIEN

SANDNES KALKBRÆNDERI
Strandgt. 131
Sandnes — Tlf. 61 727

ROLF GROTH
Kjøtt og Pølsevarer
N. Bankegt. 6 — Telefon 1615
Halden

LARS T. VIGRE
SKOTØYFORRETNING
Sandnes — Tlf. 61 282

MIN GULLSMEDFORRETNING
finner De i Wesselgården i Asker sentrum.
Velkommen til et besøk i en hyggelig forretning. Reparasjoner utføres.

ASKER GULL OG SØLV
Gullsmed Fr. Claudi — Tlf. 78 10 84

BERG HANDEL
Alt i dagligvarer
Berg st. — Telefon 95 203

JANSENS BLOMSTER
Sandnes — Telefon 61 142

KURANT ARMATUR
Metallstøperi — Belysningsarmatur
Halden — Telefon 84 882

OSVALD HOLMEN A/S
AUT. RØRLEGGER — RØRHANDEL
Gjøvik — Sentralbord 72 200

JOSDALS FYSIKALSKE INSTITUTT
Langgt. 50
Sandnes — Tlf. 62 366

BRØDR. HETLAND A/S
Trelastforretning — Høvleri
Bygningsartikler — Entreprenørfirma
Ferdighus — Ferdighytter
Bryne (044) *81 090
Sandnes (045) *61 000
Skarnes 1 126

TORP BENSIN OG SERVICE
ERLING EKEDAL
Bensin - Olje - Vask - Smøring
Fredrikstad — Tlf. 14 189

Tvangsmidler — store avdelinger, lite personale

— Det er meget tvilsomt om en kan få bruken av tvangsmidler ytterligere ned uten at man får færre pasienter på hvert rom, mindre enheter og mer personale, skriver kst. områdeoverlege Aud S. H a u g e s t a d i siste nummer av «Skritt for Skritt», institusjonsbladet for Nærlandheimen.

Overlegen innrømmer at avsnittet om bruken av tvangsmidler i årsmeldingen fra Nærlandheimen ikke var tenkt medtatt i et blad som gikk ut til foreldrene, «rett og slett fordi jeg syntes det var for ille». Men etter all diskusjon om bruk av tvangsmidler og bakgrunnen for det, finner hun det likevel riktig å gjengi det. Hennes synspunkter griper rett inn i den aktuelle debatt om personalsituasjonen og de store avdelinger.

Først noen ord om pasientsituasjonen:

Nærlandheimen hadde pr. 1. desember i fjor 335 pasienter/klienter, derav 119 under 20 år. De 39 nyinnleggelser i 1973 utgjorde et meget krevende belegg på grunn av betydelige legemlige handikap eller relativt fremskreden alder. Det er mye som tyder på at dette er en tendens som har blitt stadig mer uttalt gjennom de senere år.

Atferdsforstyrrelser — sårbare i miljøet

Sykdommer som epilepsi, cerebral parese, nedsatt legemlig førighet av annen årsak og nedsatt syn og hørsel er relativt hyppig. Dette er for en vesentlig del tilstander som skyldes den hjerneskade som også har ført til psykisk utviklingshemning, skriver overlegen.

Enda hyppigere er nervøst pregede atferdsforstyrrelser. Også disse skyldes nok til dels hjerneskader. Men ofte er nok de psykisk utviklingshemmede generelt mer sårbare overfor miljømessige påkjenninger. Man burde kunne unngå en del feiltilpasninger ved mer psykologisk/psykiatrisk hjelp til hjemmene og institusjonene.

Om bruken av tvangsmidler skriver så områdeoverlegen:

Tvangsmidler hos 62 pasienter

Loven gir sentralinstitusjonene adgang til å nytte tvangsmidler i unntakstilfelle, for å avverge at en pasient skader seg selv eller andre.

Ved Nærlandsheimen brukes tvangsmidler: Hos 23 barn til stadighet med en gjennomsnittlig varighet av 12½ time pr. døgn. Hos 1 barn brukes det praktisk talt hele døgnet. 39 voksne bruker til stadighet slike midler, med gjennomsnitt-

BILREK.

Bjørn Rist & Co.

Telefon 1 574 - Kirkenes

Telegr.adr.: «Bilrek»

Opel - G.M.C. - Bedford - Vauxhall Chevrolet
Oljer - Bensin - Bilgummi - Rekvisita
Forsikring

ETO SPARKJØP A/S

2200 Kongsvinger - Tlf. 14 8 84

L. HVIDING

Likkistefabrikk
Stavanger - Telefon 28 772 - 36 479
Begravelsesbyrå Telefon 28 772
Privat telefon 36 758

MANDALS SPAREBANK

Mandal

*

Etablert 1840

AAS KAFETERIA - KIOSK

v/riksv. 10 (Drammen—Kongsberg)
38 km fra Drammen, 3,5 km fra Kongsberg
Småretter - Smørbrød - Kaffe - Camping
Anledning til fiske — Tlf. Kongsberg 1142

Besøk

BOLLA KONDITORI

Skagen 14 — Stavanger — Tlf. 20 895

LEIF W. HANSEN

Gullsmedforretning
Prostebakken 2 — Stavanger
Telefon 25 209

LARS GRØNVOLD

Byggmester & Entreprenørforretning
Lillehammer — Sentralbord 51 636

SKI OG ÅS MØBELFORRETNING A/S

Nordbyveien 23 — SKI

Telefoner: 86 17 13 - 86 20 95

Ås — Telefon 94 04 19

lig varighet av 13 timer i døgnet. 1 voksen bruker det praktisk talt hele døgnet.

Bruken av tvangsmidler har vært noe større tidligere da man i lengre tid har gått inn for å begrense bruken til et forsvarlig minimum. Det er meget tvilsomt om en kan få bruken av tvangsmidler ytterligere ned uten at man får færre pasienter på hvert rom. mindre enheter og mer personale.

Til dels brukes tvangsmidler slik som loven foreskriver, for å avverge at de direkte skader medpasienter eller seg selv. I mange tilfeller brukes det nok også fordi disse det gjelder, uten tvangsmidler, står opp av sengene og «ordner opp» med medpasienters sengetøy o.l. Det er sjelden det er egentlig snakk om å skade andre eller seg selv.

Hos barna brukes tvangsmidler omtrent utelukkende om natten. Hos en del voksne med alvorlig/dyp psykisk utviklingshemning, brukes også tvangsmidler for å forhindre at de går omkring og grasper i andres mat f.eks., mer enn for å avverge skade.

Her var alle slike midler medregnet. I noen av disse tilfeller, spesielt hos barn, skyldes bruken også legemlig uførhet slik at de f.eks. ikke skal falle ut av sengen.

Reduseres eller sløyfes helt

Det er imidlertid en sikker erfaring fra ferieopphold f.eks. i «Møgedalen» eller ting som influensaepidemi hvor mange holder sengen, at man selv hos dypt skadde pasienter kan redusere bruken av tvangsmidler svært meget og til dels helt, hvis gruppene av pasienter blir mindre og man får rikeligere med personale.

Overgang til skiftarbeid, slik at man fikk mer personale i kvelds- og leggesituasjon, og som dermed kunne ta seg mer tid til hvert barn, har også gjort at disse barna har falt lettere til ro og sovnet uten at de var bundet.

Pleiepersonalet får lite støtte

Nesten alltid venner pasientene seg til slike tvangsmidler slik at det til slutt blir noe som i seg selv gir trygghet. De har derfor neppe direkte «vondt» av slik bruk. Men dette er jo en utvikling som i seg selv er lite ønskelig. For å forhindre feiltilpasninger trenges et mye større og mer nyansert behandlingstilbud enn det vi i dag kan tilby.

Pleiepersonalet vil alltid være nøkkelpersonene, men slik det er i dag, får de for lite støtte av fagpersonell for øvrig som f.eks. lege, psykolog og sosionom. Det er mulig at man for lite åpent har snakket om mangler og det vi ikke makter å gjøre.

Kanskje henger dette sammen med at det er vondt å oppleve at man ikke strekker til når man har gjort en innsats utover det man med rimelighet kan vente. Derfor kommer man også lettere i forsvarsposisjon overfor foreldre og andre hvis skuffede forventninger får oss til å oppleve svikten enda større, slutter overlege Haugstad.

David og Goliat

For våre åndssvake medborgere fastholdes en sparepolitikk, som reduserer denne befolkningsgruppens plass til et u-lands gettho-nivå Særlig på institusjonene må de leve under forhold som langt fra er de som alle normale, ikke minst folketingsmedlemmer, betrakter som et selvfølgelig og absolutt minimum.

Det er beskjemmende, for ikke å si opprørende, at vi fortsatt i velferdsstaten Danmark skal utsettes for diskriminering og menneskeuverdig behandling av våre psykisk utviklingshemmede medborgere.

Det er nesten trøstesløst for dem som forsøker å forbedre leveforholdene for denne befolkningsgruppe at man fortsatt som David i kampen mot Goliat må ruste seg med energi, initiativ og stadig fastholden av gode forsetter for å bevare og forhåpentlig i sin tid også oppnå anstendige og menneskelige forhold for våre psykisk utviklingshemmede.

Av årsmeldingen fra
Landsforeningen
Evnesvages Vel i Danmark.

Nytt

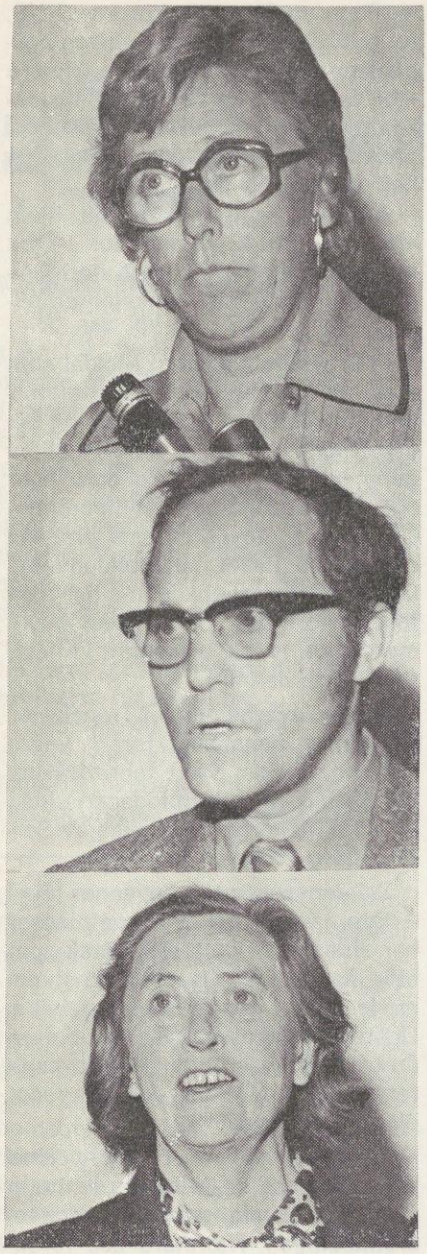
fra Samordningsrådet for åndssvakesaken i Norge

Skolestyrer Orvar Thorsrud, Åkershagan ved Hamar, ble valgt til nytt medlem av arbeidsutvalget på Samordningsrådets årsmøte i Bergen 25. mai. Thorsrud representerer Hedmark Støttelag og avløser lektor Jon Klokkehaug, Hamar, som fraba seg gjenvalg etter flere års funksjonstid i arbeidsutvalget. Kjøpmann Alfred Græsli, Trondheim, representant for Sør-Trøndelag støttelag, ble gjenvalgt.

De øvrige medlemmer av Samordningsrådets arbeidsutvalg er: Bestyrer Gunnar Brekke, Askøy, formann, organisasjonssekretær Knut Werner, Norsk Folkehjelp, Oslo, nestformann, fylkeslege John Fodnes, komitéen for åndssvakeomsorgen i Akershus, fru Inger Lofthus Iversen, Bergen og Hordaland støttelag, bestyrer Per Barkved, Det Norske Diakonforbund, Holmestrand. Arbeidsutvalgets kasserer er diakon Petter Haugland, Det norske diakonforbund, Oslo.

Varamenn: Else Hansson, Oslo, Vera Fjeldstad, Oslo, Torbjørg Flåm, Aurland.

Orvar Thorsrud inviterte Samordningsrådet på vegne av Hedmark Støttelag til å holde neste årsmøte i Hedmark. Stedet vil bli bestemt senere.

CHR. LOHNE KNUDSEN BLIR «BARE» OVERLEGE

Overlege Christofer Lohne Knudsen som i 26 år har vært statens overlege i psykiatri, har fra 1. juni i år overlatt den krevende og byrdefulle stilling til overlege Otto Steenfeldt Foss. Lohne Knudsen fortsetter imidlertid som overlege i Helsedirektoratet, og håper å få mer tid til det felt som har opptatt ham sterkest i alle tjenesteår, omsorgen for de psykisk utviklingshemmede.

Som statens overlege i psykiatri har han bare kunnet bruke en mindre del av sin arbeidstid til dette felt, selv om omsorgens folk har hatt inntrykk av at også denne «mindre del» må ha artet seg som en heltidsjobb!

Åndssvakeomsorgens medarbeidere kan altså fortsatt regne med overlege Lohne Knudsen som sin verdifulle medarbeider hos sentralmyndighetene, og nyte godt av hans store innsikt og aldri sviktende imøtekomemnhet og interesse.

Debattanter ved mikrofonen på årsmøtet i Bergen, ovenfra Turid Giertsen, Bergen, John Klokkehaug, Hamar, og Kari Bredal, Asker.

Nytt familiedaghjem og mange utvidelser ved NKS-institusjonene

Etter at familiedaghjemmet «Aspetun» i Korgen i Nordland ble ferdig ved siste årsskifte, er det nå i alt ti institusjoner med tilsammen omlag 260 plasser for psykisk utviklingshememde som eies og drives av Norske Kvinners Sanitetsforening. I beretningen for 2-årsperioden 1973—74 som ble lagt fram på Samordningsrådets årsmøte i Bergen, blir det opplyst at flere av institusjonene har vært preget av byggevirksomhet de to siste årene.

Den nye tilvekst, familiedaghjemmet «Aspetun», er bygget av Korgen sanitetsforening og har fått 12 behandlingsplasser. Hjemmet kostet 1,6 millioner kroner. Hemnes kommune stilte til rådighet tomt med vei, vann og kloakk og lekeplass, i alt verdsatt til 100 000 kroner. Korgen sanitetsforening har selv satt inn et tilsvarende beløp, takket være den store interesse som distriktets befolkning har vist tiltaket.

Ved Grue sanitetsforenings hjem «Furubo» i Kirkenær i Solør arbeides det med utbyggingsplaner. Undervisningen av barna er utvidet, og det er stiftet foreldreforening. Hjemmets styre har gjennomgått kurs i psykisk utviklingshemning.

«Solbakken» i Florø som drives av Sogn og Sjordane krets av NKS, er blitt forsinket med utbyggingsplanene, og årsaken oppgis å være stor uvisshet i fylket om den videre utbygging av plasser for psykisk utviklingshemmede. «Solbakken» har 44 barn og unge.

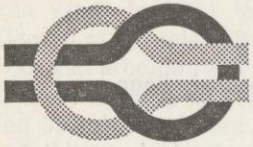
Ålesund sanitetsforenings hjem «Haukås» for 46 kvinner tok i bruk nytt aktivitetsbygg i 1972, og hjemmet har også fått funksjonærboliger.

«Margrethehaugen» i Meldal som eies av Løkken Verk sanitetsforening, tok to nye paviljonger og bestyrerbolig i bruk i fjor. Paviljongene har plass for åtte barn hver og er innredet som familieboliger. Den videre utbygging skal erstatte det eldste huset på eiendommen. Også «Margerthehaugen» har fått foreldreforening. Skolen ved hiemmet hadde 11 eksternalbarn i tillegg til 36 internatbarn.

Ved «Kløverheimen» i Trondheim, et vernet pensjonat for 7 yngre kvinner, har det vært teoretisk undervisning om ettermiddagen siden i 1972. «Kløverheimen» eies av Sør-Trøndelag krets.

Treningssentret i Levanger med 8 internat- og 24 eksternatplasser har siden 1972 hatt et lekotek som står åpent for alle funksionshemmede barn i Nord-Trøndelag fylke. Driften av lekoteket ble det første året betalt av kretsens lokale sanitetsforening. Det er kretsen som eier treningssentret.

Institusionene er omfattet med stor interesse av de lokale sanitetsforeninger landet over, opplyser toårsmeldingen. Nærmere 200 foren-

LANDET RUNDT

Nordland, Troms og Finnmark

«Gi oss lov og vi kan» var mottoet for Den Norske Husflidsforenings utstilling fra Trastad-sentret i Harstad, som ble vist i Oslo fra 19. april til 4. mai. Sentret er en filial av Trastad, og ved dette kunst- og håndverkssentret arbeider 12 ungdommer. De reiser hver dag fra Trastad i Kvæfjord inn til sentret i Harstad, hvor de arbeider sammen med elever fra andre skoler i Harstad. Det er blitt en særlig fin form for integrering til glede og berikelse for alle parter.

Straumfjord skole med internat er av Nordreisa kommune vederlagsfritt overdratt til Trastad gård. Det nedlagte skoleanlegg vil dermed fortsatt kunne tjene et samfunnsnyttig formål.

Haraldvollen leirskole i Troms har holdt en ukes «samarbeidsleir» for samfunnsfaglinjen ved Sortland gymnas og 18 elever fra Trastad. Elevene fra Sortland gymnas fikk ansvaret med aktiviseringen av de funksjonshemmede, og forsøket gikk meget godt.

Nord- og Sør-Trøndelag

Fylkesmann Leif Granli foreslår for Nord-Trøndelag fylkesutvalg at fylket utskilles som eget område innenfor åndssvakeomsorgen, med virkning fra 1. juli i år.

Det faglige sentralteam for fylket er opprettet og har begynt sin virksomhet, selv om bemanningen ennå ikke er fulltallig. Videre er arbeidet kommet forholdsvis godt i gang når det gjelder målsettingen som er angitt i fylkets helseplan. Det tas sikte på en sterk desentralisering med etablering av lokale sentra for psykisk utviklingshemmede i seks regioner i fylket.

Solgløtt arbeidshjem i Selbu som drives av Sør-Trøndelag støttelag, har vært i drift siden 1970 og er nå fullt utbygget. I nybygget som ble ferdig i år, har man fått et stort og

---

inger ytet bidrag til lokale innsamlinger o.l. til åndssvakeomsorgen med ca. 150 000 kroner.

NKS er representert i Samordningsrådet med Torbjørg Flåm, Aurland, og Solveig Bele, Ålesund. Astrid Blokkum, Løkken Verk, som gikk ut av Samordningsrådets arbeidsutvalg i fjor, ble hedret med Sanitetsforeningens høyeste utmerkelse, æresmerket, for sitt arbeid for åndssvakesaken gjennom mange år.

trivelig aktivitetsrom for de 11 menn som bor på Solgløtt. Hjemmets størrelse ansees for å være det idéelle, og det er derfor ikke planer om utvidelse foreløbig. I samarbeid med Klæbu Pleiehjem og Selbu skolestyre er det satt i gang undervisning for klientene.

Ved Steinkjer Husmorskole er det meningen å gi undervisning for psykisk utviklingshemmede til høsten. Det var lenge på tale å skaffe lokaler utenfor husmorskolen til denne undervisningen, men etter påtrykk både fra fylkesskolesjefen og Steinkjer og omegns foreldreforening for psykisk utviklingshemmede, ble det vedtatt å gå inn for lokaler i nybygget ved husmorskolen. Foreldreforeningen viste til integreringstanken og mente den heldigste løsningen ville være å få de psykisk utviklingshemmede på samme skole som de øvrige husstellelevene.

En behovsundersøkelse over hjelpetiltak for psykisk utviklingshemmede i Steinkjer-regionen viser at 88 klienter har eller vil få behov for hjelpetiltak fra helsevesenet for psykisk utviklingshemmede. Steinkjer-regionen i denne sammenheng består av kommunene Snåsa, Verran og Steinkjer. Det er meningen at det skal bygges en institusjon i Steinkjer, og arbeidsgruppen bak undersøkelsen har lagt fram forslag til romprogram. For tiden finnes det ikke noen institusjon innenfor åndssvakeomsorgen i de tre kommunene.

Åfjord kommune har tilbudt gratis tomt til behandlingshjem og er også villig til å være behjelpelig med finansieringsordning for hjemmet.

Bergen, Hordaland, Sogn og Fjordane

Nemnda for psykisk utviklingshemmede i Kvinnherad har overfor de kommunale myndigheter reist spørsmålet om en institusjon i kommunen. I helseplanen for Hordaland er det regnet med 50 institusjonsplasser i Sunnhordland-reigonen, og halvparten av disse er det vedtatt å bygge i Bømlo.

Årsmeldingen fra fylkesnemnda for åndssvakeomsorgen i Hordaland opplyser at pasienttallet ved Vestlandsheimen var 340 ved utgangen av året. Det gjennomsnittlige daglige belegg var 349. 183 personer sto på venteliste ved årsskiftet.

Fylkeskomitéen for åndssvakesaken i Sogn og Fjordane opplyser i sin årsmelding at det er tanken å få et samarbeid mellom spesialskolen for funksjonshemmede barn på Sandane og i Nordfjord og den planlagte Nordfjordheimen. Fylkeskomitéen venter på klarsignal fra Kirke- og undervisningsdepartementet og Sosialdepartementet slik at byggingen av Nordfjordheimen kan komme i gang. Det blir dyrere og dyrere for hver tid som går, heter det i årsmeldingen.

Rogaland, Aust- og Vest-Agder

Flekkefjord kommune har stilt tomt i Svegeskogen til disposisjon for egen bedrift for vernet industri.

Det er håp om å komme i gang med bygging neste år, slik at bedriften kan være ferdig i løpet av 1976. Den vil gi sysselsetting til alle som ikke kan arbeide i det åpne marked, i første omgang er det tenkt på omlag 30 arbeidsplasser.

Fylkesutvalget i Rogaland har vedtatt å tilrå overfor fylkestinget at landsbykollektivet Hogganvik gård midlertidig blir opptatt i Rogaland fylkes helseplan som institusjon for psykisk utviklingshemmede når Sosialdepartementets godkjenning foreligger.

Buskerud, Vestfold

Foreldrelaget ved Soltun åndssvakehjem i Drammen har overtatt en hytte med 5 mål tomt i Redalen. Hytta blir feriehjem for Soltunbarna.

Bygningsrådet i Holmestrand har godkjent planene for aktivitetsbygg ved Solbø åndssvakehjem. Det blir siste byggetrinn på Solbø. forteller bestyrer Per Barkved. Bygget får en samlet bruksflate på ca. 1600 kvm.

På Kongsberg har man startet et lekotek for handicappede. At behovet var stort, viser utlånstallene. En fordobling i løpet av ett år, fra fra 19 låntakere i 1972, til 36 i 1973, heter det i årsmeldingen fra Buskerud fylkeskomité

Akershus

Komitéen for åndssvakeomsorgen i Akershus fylke bevilget siste år 5000 kroner til Åndssvakesakens Forskningsfond. Til Follo Helseheim, Ås, Skogtun Pleiehjem, Jessheim og Fagerhøy åndssvakehjem, Eidsvoll, har fylkeskomitéen i 1973 bevilget tilsammen nærmere 68 000 kroner.

Det er ennå ikke tatt noen bestemmelse om når fylket skal overta de fire hjemmene i Akershus, blir det opplyst i årsmeldingen fra fylkeskomitéen.

Oslo

I den omfangsrike årsmeldingen fra støttelaget for åndssvake i Oslo leser vi bl.a. om et nytt tiltak i fysisk trening ved hjelp av lydbånd. I samarbeid med fysioterapeut er det laget et rytmikkprogram på lydbånd for de minste pleieelever. Det har gått to ganger i uken ved Ragna Ringdals daghjem. Programmet har også gått en gang i uken for Åskroken barnehage og en gang for barnehagen i Kristian Bogneruds vei. — Vi har også laget lydbåndopptak for Grefsen arbeidsstue, som er blitt kjørt en gang i uken i arbeidslokalene deres.

Disse programmene har vært et supplement til de faste timene i fysisk trening som elevene tidligere har hatt. For de kjekkeste elevene vil det si 1—2 timer i gymnastikksal og 1 dobbelttime i svømmebasseng pr. uke. Barnehagegruppen har også fått sitt supplement til de to timene de tidligere har hatt. Dette er også et lydbåndprogram, men her har vi synkronisert det med lysbilder. Programmet har gått

en gang i uken inne på avdelingen, heter det i årsmeldingen.

Hedmark, Oppland

Den endelige utbyggingsplan for Åkershagan forutsetter i alt 340 klienter. I dag har sentralhjemmet ved Hamar 312 plasser, og de to paviljongene som nå skal bygges, vil gi nye 28 plasser. Planer for utvidet skoleanlegg, svømmehall, idrettsplass og verksteder vil bli innarbeidet i fylkets langtidsbudsjett for 1974—78.

Etterlengtet og hendig brosjyre om Åkershagan er kommet. Det er foreldrelaget som har realisert en gammel tanke om en slik trykksak, men også hjemmets ledelse og de ansatte har ytet sitt. Brosjyren gir opplysninger om Åkershagans beliggenhet, oppnevning av styret, målsettingen for institusjonen og hvordan den fungerer. I et eget avsnitt omtales fysisk/psykisk trening og hvordan samarbeidet med foreldrene fungerer.

«Hjertebo» i Gran har fått ny barnepaviljong med en grunnflate på 160 kvm. Bygget er finansiert ved lån fra Rikstrygdeverket og bidrag fra Gran kommune. Forhåndskalkylen på kr. 227 000 ser ut til å holde, opplyser fru Ely Aasmundrud, som nå går av som styreformann etter mange års dyktig og energisk innsats.

Fylkeslege Marius Hofgaard opplyser at man i Oppland fylkes helseplan går inn for at det bygges 4—5 regionale daghjem for psykisk utviklingshemmede. Plasseringen er ennå ikke avgjort.

Østfold

«Mortenstua» i Eidsberg er prosjektert som skole og daghjem for psykisk utviklingshemmede. Kommunene i Indre Østfold har fått søknad om økonomisk støtte, og tilskuddet er beregnet til kr. 4,20 pr. innbygger i kommunene. Byggekostnadene er anslått til 950 000 kroner. Mange kommuner ser ut til å være interessert i å bidra til egenkapitalen. Finansieringen er ellers basert på husbanklån.

Telemark

M.S. «Ungdomsklubben» på Menstad som startet i febr., er en klubb for psykisk utviklingshemmet ungdom som hver fredag kommer sammen med unge fra Borgestad Røde Kors. De unge hygger seg, danser, spiller couronne, spiser pølser og drikker cola.

Møre og Romsdal

De psykisk utviklingshemmede elevene i Brattvåg og Søvika får de samme skoletilbud som andre barn. En tredjeklassing får således 18 uketimer. I musikk og formingstimer er elevene integrert i normalklasser, forteller skolestyrer Erling O. Marnes. De funksjonshemmede har egne rom for ulike treningsaktiviteter. Tredjeklassingene kan få opptil 36 læretimer i uken, fordi lærerne arbeider sammen to og to. En reiselærer fra Hellandheimen besøker gruppen fra tid til annen.

K. B.

A.s Lerums Saftfabrikk

Telefon 52 a — Sogndal i Sogn

Kvalitetsprodukter i Saft og Syltetøy samt
Hermetisk frukt. Salg over hele landet
Lerums Safter, Syltetøyer og Hermetisk frukt
er garantert rene naturprodukter,
tilsatt kun sukker.

Voss Elektrisitetsverk

VÅLER TREVAREFABRIKK
VÅLER I SOLØR
Telefoner: Elverum 3335 - 3336
VIPPEPORTER FOR GARASJER

FRITHJOF SALVESEN
Mandal — Telefon 61 596
Bok-, Aksidens- og Offset-trykkeri

MØBLER OG BÅTINNREDNING
Vi utfører innredning på alle typer båter
Storveien 25 - Tlf. 27 180 - Gressvik

E. KRISTOFFERSEN
JÅNN KRISTOFFERSEN
GULLSMEDER
Kongsvinger
Godt utvalg i presangartikler

ENGE FABRIKKER A/S
Hvarnesruta pr. Larvik - Tlf. (73 100) 21
Salg av alle slags høvlede og uhøvlede trematerialer

JOH. BAKKELI
MALERMESTER
(inneh. malermester Sverre Bakkeli)
Bygnings-, skips- og skilt-maling
Tapetsering — Gulvbelegg
Etabl. 1914 — Telefon 62 166
— HARSTAD —
Distriktets største forretning i bransjen
Egen farvehandel

GLASSMESTER SVERRE SALTVEDT
Alt i glass
Haugesund — Tlf. 24 286
SALTVEDT GLASS
Kopervik

REIDAR F. CHRISTENSEN
BAKERI & KONDITORI
Gressvik **Telefon 27 202**
Utsalg: Brogt. 17 Telefon 12 657

HANS A. ULVEBNE
Blikk- kopperslagermester
Kirkegt. 200 - Telefon 23 525
Haugesund

STÅLMONTASJE
Postboks 1037 — Telefon 27 585
SMIA BRUKSKUNST
Haraldsgt. 81 — Telefon 22 977
Haugesund

A/S THOR DAHL
Skipshandel
SANDEFJORD

Kristiansund N. — Kongsberg — Hønefoss — Tønsberg — Kopervik
Nesbyen — Venensla — Bergen — Egersund

ODDSTØL RADIO
Spesialforretning i Radio og TV
KRISTIANSUND N.
VELG KVALITET — VELG PHILIPS

KONGSBERG
I nye moderne lokaler i byens sentrum finner De banken vår
Vi ser fram til Deres besøk
Hilsen
SANDSVÆR SPAREBANK

SVERRE BRODAHL
SPORT - CAMPING - FISKEUTSTYR
SKI - VÅPEN
Stabellsgt. 13 - Hønefoss - Tlf. 22 888

TENGS FINA SERVICE
FINA BENSIN OG OLJER
Egersund — Telefon 91 993

FERROTRON A/S
BERGEN
Tlf. (05) 26 00 28 - 26 00 29
KRAFTELEKTRONIKK

VESTFOLD FERDIGBETONG A/S
Inneh.: A. Rui
Ferdigbetong i alle kvaliteter
Tønsberg Telefon 13 927
Sandefjord Telefon 67 202

CHR. SØRENSEN
Slakterforretning
Kopervik — Telefon 159

A. H. EIDAL
Moderne møbler — Radio — TV
Nesbyen

VENNESLA FYSIKALSKE INSTITUTT
Inneh.: Fysioterapeut Svein Haugland
Vennesla — Telefon 55 201

ALBERT OLSEN
Rådgivende ingeniør i elektroteknikk
Nøstetorget 5
5000 Bergen

ILSTAD & PEDERSEN A/S
BYGGMESTERFIRMA
Bodø — Telefon 21 449
Nybygg og Reparasjoner

STAVANGER SPENNBETONG A/S
Telefoner 36 444 - 36 406
Stavanger

VALKYRIEN SKOMAGASIN A/S
Valkyriegaten 3 - Tlf. 46 34 64
OSLO

SIVILINGENIØR
OLE HELMER SJO
M.N.I.F. — M.R.I.F
Rådgivende ingeniører i byggeteknikk
Bryne — Telefon 81 568

Besøk
HALDEN MØBELFORRETNING
ALT I MØBLER
Repslagergt. 19 (tidl. Dovre Skofabrikk)
Halden — Telefon 82 534

BØRGE UNDHEIM
Hønseri
BRYNE — Telefon 84 355
Bankforbindelse: Time Sparebank
Postgiro 6 66 61

BJ. TANGEN
Heidemannsgt. 31 - 2300 Hamar
Telefon 23 2 43
Kolonial - Tobakk - Frukt

ROLF FURUSETH
Entreprenørforretning
Dal — Eidsvoll — Tlf. 76 15 05
Nybygg og reparasjoner

KNUT OFSTAD
Gullsmed
Namsos — Telefon 72 662

KIRKEGATENS KJØTTHANDEL
Alt i Kjøtt — Flesk — Pølser
Kirkegt. 55 — Ålesund — Tlf. 24 268

ALT I BYGNINGSARTIKLER
DAL BYGG A/S
Dal — Telefon 76 16 15

BYGGMESTER
BIRGER PEDERSEN A/S
Entreprenørforretning
Namsos — Sentralbord 72 355

SALVE HØYVIK's GARTNERI
Norheim — Haugesund
Tlf. 30 251 - 30 175

Greåker Glass- og Rammeforretning
Inneh.: Erling Jensen
Utfører alt i glassarbeide
Greåker — Tlf. 61 523

TVETERS BARNEKLÆR
Storgt. 7 - Kongsvinger - Tlf. 14 3 22
Vi selger kvalitetsvarer fra 0 til 12 år
Distriktets største utvalg

★

MANSTAD KJØTT & KOLONIAL
Inneh.: Øivind Karlsen
Ass. Dagligvareforretning
Manstad — Onsøy Tlf. 33 277

★

KARL JOHANSGATENS BENSINSTASJON
Bensin - Oljer - Service
Sarpsborg — Telefon 53 506

ØSTFOLD BILLAKKERING
Moderne lakkeringsverksted
Ludv. Engesvei 21 - Tlf. 56 795
Sarpsborg

HAGBART JAKOBSEN
Fargehandel
Spesialforretning i maling
Fredrikstad - Telefoner 12 586, 12 556

TO-TAKTSERVICE A/S
Salg og Service av
Evinrude utenbordsmotorer
Askeladden Plastbåter
Pankovn. 6 — Ørebekk — Tlf. 27 633

Velkommen til
RISUM SERVICESENTER
Inneh.: Arne Høibø
Vask - Olje - Smøring - Rekvisita
Halden — Telefon 84 496

TUNEMS RENHOLD
Rengjøring — Vinduspuss
Daglig renhold
Svenskegt. 1 - Telefon 81 760 - Halden

Jernkonstruksjoner - Oljefyringstanker
Dører og Porter - Trykktanker
Cyklonanlegg
EINAR ØGREY
Mek. Verksted
Vågsbygd - 4600 Kr.sand S. 1 Tlf. 12325

E. SOLBERG & CO. A/S
Råde - Telefon Moss 74 191
Alt i Jern- og Bygningsartikler

PHILIP HAUGE
AKSJESELSKAP
Elektroteknisk fabrikk
Nesttun pr. Bergen - Telefon (05) 27 33 54

HANS HAGEN
Mekanisk Verksted
Nye Teglverksvei 19 - 4600 Kristiansand S.
Postboks 1055 — Telefon 24 4 38 - 15 6 25
Postgiro 30 61 96
Bankgiro 9405.05.21367

RYKKEN & CO. A.S
Møbelfabrikk

5610 ØYSTESE

SIMON PETERSEN A/S
Alt i skotoy
O. Tryggv gt. 42 - Tlf. 22 439
Trondheim

FYSIOTERM
Fysikalsk Institutt
Kristiansund N. Telefon 74 450

A/S BYGGTEKNIKK
Kjøbmannsgt. 8 — Sentralbord 20 080
Trondheim

MELØEN MEK. VERKSTED
Kristiansund N. — Tlf. 71 833
Monteringer og Motorreparasjoner

ARNE HOLM
Elektrisk Installasjonsforretning
Fjordgt. 47/49 - Trondheim - Tlf. 28 950

A/S CURINGSENTRALEN
Strandgt. 3/5 — Gjøvik
Sentralbord 74 0 09
Produsent av STJERNEDEKK

BESØK
WIGS FYSIKALSKE INSTITUTT
Strandgt. 17 - Telefon 72 9 56 - Gjøvik

A/S LYSKOPI
Nordregt. 23
Trondheim — Telefon 22 640

Sandnes — Blomsterdalen — Brønnøysund — Gjøvik — Vigrestad
Stokke — Kongsvinger — Sandefjord — Arendal — Skotterud — Eidsvoll

BRIAB VOGNSERVICE
Serviceverksted for bremser til alle kategorier tilhengere
Moderne bremseprøveanlegg
1652 Torp. Tlf. 14 954 - 14 955

FORUS PUKKVERK
Sand og pukk
Lura — Sandnes
Tlf. 75 665 - 72 200

A/S TRE OG FLIS
Alt i Gulvbelegg — Parkett
Blomsterdalen — Telefon 76 674

TRICO
Elsa Schrøder Toft
TRIKOTASJEFORRETNING
Telefon 183 - Privat 121 — Brønnøysund

GJØVIK STENINDUSTRI
Monumenter - Skifer - Bygningsplater
Pent arbeide
Gjøvik — Telefon 71 374

MELLEMSTRANDS TREVAREINDUSTRI
MØBELPRODUKSJON
Vigrestad — Jæren
Telefon Vigrestad 87 130

GLÅMDALEN FYSIKALSKE INSTITUTT
Engensgt. 1 - 2200 Kongsvinger - Tlf. 15 1 12

BRØDR. BALSTAD & CO.
Møbelforretning
Strandvn. 25 A — Telefon 24 198
Trondheim

AGDER METALLVAREFABRIKK
Stenklev, Arendal — Tlf. 21 227

For god — nybrent kaffe
Legg veien om
KAFFESPESIALEN
Storgaten 11 - Sandefjord - Tlf. 62 555
Husk kaffe-automaten
Den står til tjeneste døgnet rundt

A/S STOKKE PUKKVERK
Stokke — Tlf. 327
Pukk - Singel - Veigrus

GRILLEN
Kafeteria - Friluftsservering
Selskapslokaler
Telefon HOLMESTRAND 51 460
Rådhusgt. 11

AUSTVOLL MØBELFABRIKK
Sandnes — Tlf. 62 349
Overfalsede skapdører

Larsen Freseverktøy
K. LARSEN A/S — Verktøyfabrikk
Stokke — Telefon 86

DAL TREVAREFABRIKK
Eidsvoll — Telefon 76 10 12
ALT I TRELAST

ARENDAL FYSIKALSKE INSTITUTT
Telefon 21 083 — Arendal

Spillum — Fredrikstad — Stavanger — Verdal — Larvik
Skjeberg — Hamar

SKOGMOS BILSERVICE A/S
Spillum i Namdalen - Tlf. 72 061
Bensin — Oljer — Service
Cabbi og Cavalier Campingvogner

SKAL DE KJØPE
SOVEROMSMØBLAR?
Sjå då først våre modeller.
Desse er Stilfulle - Prydfulle og Praktiske
Skogen Møbelfabrikk A/S
Rødland — Tlf. Velandsnes 60 b

MØBLER & LYS A/S
Alt i Møbler og Lamper
Sellebakk — Tlf. 14 341

FAG-FOTO
Leif Sørlie
Larvik — Telefon 81 317

JOHAN SANENGEN A/S
Glassmesterverksted — Glass-sliperi
Thorbjørnsensgt. 17
Tlf. 12 501 — Fredrikstad

H. LØVOLD
Fiskeforretning - Fast bilrute
Namsos — Telefon 72 773

RØNNEBERG & CO.
Fothelsesenter
Off. aut. protesetekniker
Nykirkebakken 9 — 4000 Stavanger

EVENSEN & EVENSEN
Aut. Entreprenørforretning
ALT I MUR - TRE - BETONG
Tlf. 52 147 — Lillehammer

Nå kan De få
KJØLEAGGREGAT I MATBUA
Leveres av Lynis Kjølesutstyr
L. SØRENSEN MEK. VERKSTED
Køhlersv. 3 - Stavanger - Tlf. 24 017

KARL HOLM
Slakter og Pølsemakerforretning
Arendal — Tlf. 21 134

P. HASSELØ & CO.
Kolonial - Sild - Fisk - Glass - Krustøy
Tingvoll — Tlf. 71

SKJEBERG AUTOSERVICE
Vask - Smøring - Service
Skjeberg — Telefon 68 391

TORBJØRN GRANDE
Byggmester
Verdal — Telefon 78 612
Privat Steinkjer 43 158

LØVSTRØM & NERLAND A/S
Herreekvipering
Folkets Hus - Telefon 25 704
Hamar

STAVANGER RØKERI
Stavanger — Telefon 23 584

LEIF ROTMO
Ass. landhandel
Helgådalen — Tlf. Verdal 80 473

JOHS. BØRRESEN
Møbel-, Teppe- og Utstyrsforretning
Gjøvik — Tlf. 71 317

FINN MALTERUD
Gjøvik — Telefon 72 125
Volvo-forhandler

KJELL BAKKEN
Byggmester og Entreprenørforretning
Autorisert i gruppe A, B, C1, D1
Moss
Fr. Solies vei 22 - Telefon 57 329

NILS VIKEN
Nygard st. pr. Gjøvik
Assortert forretning

A/S TRONDHJEMS PAPIR- & PAPFABRIK
Trondheim — Telefon 20 706

ARTHUR M. SPERRE
Agentur — Kommisjon
Kirkegt. 25 - Telefon 21 032 - Ålesund

Vi leverer også
HYDRAULISKE
vripropelleranlegg
A/S HEIMDALMOTOR
Molde — Tlf. 52 155

OPKOFA
OPLANDENES
CONFEKTIONS-FABRIK
Gjøvik

FISKERNES SALGSLAG
Sandefjord — Telefon 63 650

GARDINER — TEPPER
SVELLAND
Byens utstyrsmagasin
Haraldsgt. 140 - Haugesund - Tlf. 21 222

A/L NAMDAL KORNSILO
Namsos — Telefon 73 196

DALE's REDERI
5228 Lepsøy — Telefon (05) 27 78 21

Besøk
ÅSPAVILJONGEN RESTAURANT
God mat — God utsikt
3000 Drammen — Telefon 83 37 47

BRØDR. MYRHAUGEN
Murmestere
Trones — Telefon 63 018
SANDNES

INGENIØRFIRMA NOR-KLIMA
SVERRE SVENDSEN & CO.
Varme — Ventilasjon — Klimaanlegg
Tollbodgt. 8 - Tlf. 83 59 43 - 3000 Drammen

FOTOMAGASINET
Film, fremkalling, kopiering, albums, rammer
Dagny Holthe
N. Storgt. 1 — DRAMMEN
Telefon 83 38 32

DRAMMENS SVEISEVERKSTED
Bjørnstjerne Bjørnsonsgt. 104 - Drammen
Telefon 83 74 83
ALT I SVEISEARBEID
Utleie av mobilkran

DALGÅRD KAROSSERI A/S
Ugla — Tlf. 59 220 - Trondheim

C. H. EVENSEN
Elektriske ovner for industrien
Fredrikstad — Telefon 21 076

Ronsenprodukter i rikholdig utvalg får De hos
THV. ENDERUD & CO.
«Ronsensentret» Storgt. 1, Telefon 21 388
Hønefoss
Ellers alt i rokesaker, konfekt og lesestoff.
Distriktets eneste aut. Ronson-Service

Ragnar Olsen Karosseriverksted
Utfører all slags Karosseri og Opprettingsarbeid
Kalbergvn. 6 Tlf. 55 1 83 - 1500 Moss

Føreland Karosserifabrikk A/S
Spes.: Lettvekts Stålkarosseri
Øverbø pr. Kristiansand S. - Tlf. 38 005

K. G. KNUDSEN KOLONIAL

ALT I DAGLIGVARER

Egersund — Telefon 91 262

HB HAUGESUND

Haugesund-halvøyas
rutebilselskap

*

Personruter — godsruter
kombinerte ruter

*

Korrespondanse med nord- og
sørgående ferjeruter

*

Selskapsreiser, sigthseeing
turbilkjøring

*

KARMSUNDGT. 178 - TLF. (047) *24 214
POSTBOKS 160 — 5501 HAUGESUND

HAUGALAND BILLAG A/S

SKOTØYMAGASINET
Telefon 3076 — ÅRNES
Skotøy — Herreekvipering
Sportsartikler — Møbler

BRØDR. AAKVIK A/S
Entreprenørforretning
Ålesund — Sentralbord 24 651

HAFSLUND VULK A/S
Utfører banepålegging - Avbalansering
Omlegging - Reparasjoner
Isevn. 59 - Sarpsborg - Tlf. 67 452

STÆRKEBYE TRYKK
Alt i trykksaker
3051 Mjøndalen - Tlf. Drammen 82 62 56

WOLD & HANSEN
Lerdalsgt. 21 - Strømmen
Telefon 71 22 67
Blikkenslageri - Alt i bygningsarbeide

STANGE ELEKTRISKE
Elektrisk forretning
Aut. installatør
Telefon 31 430 — Stange

FREMKALLING — KOPIERING
Den beste service, hurtigste levering til rimeligste priser får De når De sender Deres filmer til
Døhlens Fotolaboratorium
Strømmen

SOLVANG BENSIN & SERVICE
Synnøve og Vigleif By
Furnesvn. 111 - 2300 Hamar - Tlf. 22 6 65
Vask - Smøring - Oljeskift - Rekvisita
Parafin - Fyringsolje — Kiosk: Tobakk -
Frukt - Sjokolade - Is - Mineralvann

MOSJØEN SKOTØYMAGASIN
C. M. Havigsgt. 14 - Tlf. 70 251
ALT I SKOTØY
Mosjøen

A. OPSAHLS EFTF.
Gunnar Erichsen
Kjøttforretning
Telefon 86 20 94 — SKI

LILLESTRØM KONFEKSJON
LILLESTRØM
HERRE-. GUTTE- og PIKEKLÆR

SVERRE MAGNUS GISET A/S
Optiker
Hamar — Tlf. 21 230

EINAR ØVERLI
TRELASTHANDLER
Hamar — Tlf. 23 692

EIVIND J ALHAUG
ENTREPRENØR
Hamar — Tlf. 22 954

De får mange tips ved en rundtur i vår forretning. — Gå innom
SIG. BERGERSEN
Nittedalsgt. 19, Lillestrøm, Tlf. 71 13 03
Glass - Stentøy - Kjøkkenutstyr -
Damevesker - Parfyme - Leketøy

KLAUS LANGSHOLDT
Aut. Rørleggerfirma
1700 Sarpsborg — Telefon 53 9 88

VOLKSWAGEN

Østbye Pedersen Auto A.s

Skien — Sentralbord 20 092

SKI BYGG

Telefoner: 86 10 19 - 86 10 37

Bygningsartikler

HOTELL SOCIETETEN
Vertskap: Marit og Finn Vik
3080 Holmestrand — Telefon **51 7 98**

OLAVSENS ELEKTRISKE
Aut. Installatør
Fredrikstad — Telefon 15 275

A/S DANTHERM
Varmluftaggregater
Tønsberg — Telefon 12 121

HUMLEN INDUSTRI A/S
6020 Vegsund
Telefon Ålesund 41 360

HJØRNET MATSENTER
Alt i dagligvarer for ethvert behov
Snippen - Telefon 82 490 - Halden

STOR-VASK A/S
Telefoner 26 666 - 27 696
SKIEN

SYSTEM-SERVICE A/S
Alt i kontormaskiner
Spesialverksted
Telefoner 24 790 - 24 791
Blomsgt. 33 SKIEN

POLYFORM PLASTINDUSTRI
Sentralbord 31 253 — ÅLESUND

BENYTT
Geo Selskapsmat
GEO VARESENTER
Åsgårdstrand - Telefon 81 004

EUGEN SØRENSEN
Tepper — Møbler
Holmestrand — Telefon 51 207

H. A. DAHLS MØBELFORRETNING A/S
Møbler — Tepper
Brevik — Telefon 70 034

J. DAHLE
Mek. Verksted og Metallstøperi
Nygt. 26 - 7000 Trondheim - Tlf. 23 614

Ålesund — Sør-Audnedal — Molde — Stavanger — Voss
Arendal — Bergen — Haugesund

A/S SERVICE
Ålesund — Telefon 21 517
Radio — TV

AUDNA BRUK
Alt i trelast for nybygg og reparasjoner
Sør-Audnedal — Telefon 65 140

MATHIAS JULNES
Byggmester
Molde Telefon 53 042

O. NØRVE A/S
Ålesund — Sentralbord 25 740
Trelast — Bygningsartikler

Hundhammer Eskefabrikk A/S
Konditoresker — Smørbrødesker
Trådstiftesker — Fittingesker
Meiericmballasje
Mariero — postadr. 4010 Stavanger
Hillevåg - Tlf. Stavanger 36 503, 29 160

ARNE MOEN
Byggmester — Entreprenørforretning
Molde — Sentralbord 51 088

ELVIN LINDSTRØMS EFTF.
Gunv. Hamre
Granit og Marmorsliperi
Stavanger — Tlf. 25 612

PARK HOTEL LILAND
Voss — Telefon 11 322
LILANDS TURISTHOTELL
Bulken — Voss — Tlf. 14 258

ARNE A. WAMS EFTF.
ALT I DAGLIGVARER
Tlf. 85 70 07 — Vikersund

SANDAR BILLAKKERING
Haukerød
Sandefjord — Telefon 75 266

JOHS. LEIKNES
Herre- og Gutteklær
Haugesund Telefon 23 200

VESTLANDSKE EGGSENTRAL
C. Sundts gt. 55 — 5000 Bergen
Telefonsentral 21 21 25
SOL*EGG i pakning
Gryteferdig FJØRFESLAKT
Spesialitet: **Kylling og broiler til grilling**

ASBJØRN VIKHAGEN
Blikkenslagerverksted
Ventilasjonsanlegg
Molde — Telefon 52 105

OTTO JOHANSEN A/S
Alt i Herre- og Ungdomsklær
Arendal — Telefon 21 122

TORGER NAVERSEN
Aut. Rørleggerbedrift
STAVANGER
Telefon 23 383

Utgiver:
SAMORDNINGSRÅDET FOR
ÅNDSSVAKESAKEN I NORGE
Postboks 167 — 1324 LYSAKER
Returadresse: AUG. HANSSENS FORLAG
ØVRE SLOTTSGT. 5, OSLO 1

LYSKOPIANSTALTEN

Ø. Langgt. 71 (inng. ved Irma) Tønsberg - Telefon 12 6 86

Vår kapasitet er øket sterkt
og tilbyr alt i:

LYSKOPI

PLANKOPI

ELEKTROSTATISK KOPI
(kopi av attester, dokumenter osv.)

ELEKTROSTENSILERING

STENSILERING

Henter og bringer

Grafia Boktrykkeri - Oslo